

ČESKÝ ZEMSKÝ ZÁKONÍK

Lukáš Králík*

Abstrakt: Úřední zemské sbírky předpisů tvořily nedílnou součást našeho právního řádu. Jejich funkce počala spolu se zavedením principu formální publikace po roce 1848. V této době byl vytvořen institut oficiálních úředních sbírek v listinné formě, kde byly právní předpisy vyhlášovány. Kromě sbírky centrální byly zároveň zřízeny v obdobné formě i sbírky zemské. V těchto sbírkách měla vycházet, kromě zemských zákonů, i další nařízení vydaná zemskými úřady.

Česká zemská sbírka byla poprvé vydána v roce 1850. V první fázi plnila pouze funkci úředního věstníku, který vyhlášoval nižší podzákonné předpisy zemských orgánů a pouze republikoval právní předpisy centrálních orgánů.

Po vzniku republiky si česká zemská sbírka podržela název zákoníku, ale fakticky již v ní byly vydávány pouze nižší podzákonné akty zemských orgánů, neboť země ztratily zákonodárnou pravomoc. Sbírkou se stala i oficiálně pouhým zemským věstníkem a tento stav setrval až do úplného zániku sbírky v roce 1948.

Klíčová slova: zemské předpisy, publikace předpisů, zemské zákoníky, zemské sbírky, vyhlášení předpisů

ÚVODEM

Vyhlášení obecných právních předpisů v rámci písemných sbírek, kterým se podmiňuje jejich všeobecná závaznost, je součástí principů publikačního práva. Princip formální publikace byl zaveden v našem právním prostředí až po roce 1848, a to nejen na úrovni centrálně přijímaných předpisů, ale i v oblasti zemské správy a samosprávy.

Vedle předpisů celostátně platných a vydávaných ve sbírce říšských zákonů fungovaly paralelně po celou tuto dobu i sbírky zemské. Zemské sbírky předpisů byly po značnou část naší moderní historie až do poloviny 20. století nedílnou součástí systému publikace právních předpisů.

Úřední zemské sbírky obsahovaly zákonné a podzákonné předpisy nejen na úrovni zemské, ale i předpisy celomonarchického významu. Je důležité objasnit, jaké druhy předpisů byly vyhlášovány a vydávány v těchto zemských sbírkách a jak fungovaly principy publikačního práva na zemské úrovni jako vyhlášení, nabývání platnosti a účinnosti či vzájemný poměr jazykových verzí předpisů a závaznost autentického znění.

V rámci tohoto pojednání by měla být potvrzena teze o vydávání úřední sbírky právních a jiných předpisů v zemi České v době tzv. společného zákonodárství od roku 1848 až do roku 1918 a jejím pokračování i v čase československého státu.

Zároveň by bylo vhodné osvětlit, jaký byl poměr předpisů vydávaných v zemském zákoníku k předpisům vydaným v říšském zákoníku a také ke sbírce zemských provinčních předpisů vycházející před rokem 1848.

* JUDr. Lukáš Králík, Ph.D., právník ve státní správě. E-mail: luckykralik@seznam.cz. Část textu byla přednesena v rámci konference *IV. právněhistorické setkání doktorandů a postdoktorandů* konané na PF UK v roce 2016. Komplettní svazky české zemské sbírky z let 1849–1948 byly pro účely této studie zpracovány v rámci archivního bádání ve fondech Národní knihovny, Národního archivu, Moravské zemské knihovny, Moravského zemského archivu, knihoven PF UK a PF MU a Rakouské národní knihovny ve Vídni mezi lety 2000–2008.

1. ÚSTAVNÍ ZÁKLADY VYHLAŠOVÁNÍ NA ŘÍŠSKÉ A ZEMSKÉ ÚROVNI

Revoluční rok 1848 se všemi jeho přelomovými ústavními důsledky dal vzniknout nové koncepci moderní publikace právních předpisů v zemích Koruny české. Dosavadní materiální vyhlášování právních předpisů bylo nahrazeno formálním vyhlášováním pouze v listinné podobě. V rámci politického a ústavního vývoje probíhajícího uvnitř habsburské monarchie od poloviny března roku 1848 nastaly také přelomové změny v ústavní působnosti na říšské i na zemské úrovni.

Jednotlivé země byly pojmenovány v dubnové ústavě z roku 1848 („Pillersdorfova“) a označeny jako „*provincie*“. Dále v textu již pojmenovávala ústava tyto části monarchie jako „*země*“ („*Länder*“),¹ které dohromady měly tvořit jednotnou monarchii, aby pak opět hovořila o neměnnosti územního dělení jednotlivých provincií.² Na ústavní ani zákoné úrovni nebyla upravena legální definice institutu země či provincie. Měl být zřízen říšský sněm, kde zákonodárnou pravomoc měl držet císař spolu s říšským sněmem, který mohl navrhopvat zákony a zároveň je zamítat.³

Následující březnová ústava z roku 1849 („Stadionova“) pojmenovala tyto územní celky jako „*korunní země*“. Jednotlivým zemím korunním se pojišťovala jejich samostatnost v mezích stanovených ústavou.⁴ Zákony a jejich prováděcí nařízení prohlašoval a vydával císař se spolupodpisem příslušného ministra.⁵ Za záležitosti zemské byly taxativně vyjmenovány oblasti vzdělávání, veřejných staveb, ústavy dobročinné, zemské rozpočty. Další pravomocí zemskou bylo vydávání prováděcích nařízení k zákonům říšským ve věcech obecních, církevních, školních, ubytování vojska a dalších věcí určených do jejich působnosti zvláštními zákony. Každá země byla zastupována zemským sněmem a měla mít své zemské zřízení. Zemské sněmy měly právo navrhopvat, vydávat zákony ve věcech zemských ve shodě s císařem a říšským sněmem a i zákony kontrolovat. Ohledně právní terminologie může být vhodné podotknout, že zde bylo použito výslovně rozlišování fáze vyhlášování předpisu, vstup „*v platnost*“ a „*v moc*“ (účinnost).⁶

Na březnovou ústavu navazoval tzv. *první publikační patent* z března 1849. V každé z korunních zemí došlo v roce 1849 ke zřízení „*zemského zákoníku a vládního věstníku*“.⁷ Tento patent se stal vůbec první centrální říšskou publikační normou, kdy na základě jejího zákonného zmocnění vznikly oficiálně po roce 1848 jednotlivé zemské sbírky. Podle patentu měl nově vycházet zákoník říšský a věstník vládní ve všech obyčejných jazycích zemských. Texty v rozličných jazycích měly stejnou „*zákonní platnost*“.⁸

¹ § 1–2 nejvyššího patentu ze dne 25. dubna 1848 („dubnové ústavy“).

² Obecně je právní terminologie dubnové ústavy ohledně pojmů souvisejících se zeměmi poněkud zavádějící, neboť v poslední části věnované „*Provinzial Stände*“ („*provinciálním stavům*“) dokonce v jediné normativní větě § 54 jsou použity oba pojmy „*In den einzelnen Ländern haben Provinzial-Stände zur Wahrnehmung der Provinzial-Interessen...*“. Jednotlivé země měly mít tedy „*provinční stavy*“ k prosazování „*provinčních zájmů*“.

³ § 10 dubnové ústavy.

⁴ § 4 patentu č. 150/1849 ř. z. dopl. svazku ze dne 4. března 1849 („březnové ústavy“).

⁵ § 18 březnové ústavy.

⁶ § 121 březnové ústavy.

⁷ § 4 cíř. pat. č. 153/1849 ř. z., dopl. sv. („publikační patent“) ze dne 4. března 1849. Doplňovalo ho nařízení č. 31/1849 ř. z. ze dne 7. prosince 1849 a cířské nařízení č. 473/1850 ř. z. ze dne 20. prosince 1849.

⁸ § 1 patentu č. 153/1849 ř. z. Obdobně vznikly např. zemské zákoníky moravský a slezský, více viz KRÁLÍK, L. Slezský zemský zákoník. *Acta Universitatis Carolinae Iuridica*. 2017, roč. LXIII, č. 1, s. 25–36.

V říšském zákoníku se měly publikovat veškeré zákony říšské, zemské, patenty a císařská nařízení vydané pro celou říši i jednotlivé země, dále také ministerská nařízení k provedení centrálních zákonů.⁹

Patent výslovně nařizoval, že v každé korunní zemi měl ještě vycházet zákoník zemský a věstník vládní ve všech obyčejných jazycích zemských, které měly stejnou zákonnou platnost, a k nim se měl připojovat německý překlad.

Ohledně autentického textu vyhlášených předpisů je třeba podotknout, že v publikačním patentu použitý legislativní neurčitý pojem „*obyčejné jazyky zemské*“ či „*jazyky v zemi obvyklé*“ („*landesübliche Sprache*“) byl již dříve tradičně používán v právních předpisech společného rakouského zákonodárství, nejméně od sedmdesátých let 18. století.¹⁰ Pojem byl užíván ale většinou neurčitě a implicitně, kdy nebývalo, až na výjimky, výslovně řečeno, který je jazyk obvyklý. Tento institut nebyl tedy pevně kodifikován, legálně definován na obecné úrovni, ale pouze pro konkrétní účely jednotlivých oblastí upravených specifickými předpisy. Užívání tohoto neurčitého právního pojmu bylo obvyklé v předpisech minimálně až do 60. let 19. století. Pro účely publikačního patentu byl tedy také katalog obvyklých jazyků taxativně stanoven podzákonným předpisem.¹¹

Termín „řeč v zemi obvyklá“ byl vykládán jako synonymum k pojmu „řeči zemské“. V potaz se přitom brala situace historické země jako celku, nikoliv jejich dílčích (správních) částí. V zemi české byly proto řečmi v zemi obvyklými jak čeština, tak němčina, a to i v okresech s českou nebo německou většinou.¹²

Zákoník zemský měl obsahovat datum vydání a název všech zákonů a nařízení vyhlášených říšským zákoníkem, tedy jen anotace již publikovaných centrálních předpisů. Naopak u zemských zákonů měl zákoník zveřejňovat jejich texty „*v celém obsahu*“. Kromě zákonů se měla v zemském zákoníku publikovat nařízení, ustanovení a naučení o záležitostech veřejných vydaná zemskými úřady.

Spornou může být otázka, zda říšské centrální předpisy byly brány jako originál vyhlášený v zemském zákoníku, i když již jednou byly (alespoň v případě zákonů) vydány v říšském zákoníku. Jelikož se nezveřejňoval celý obsah říšských zákonů, ale pouze jejich název a datum vydání i s číslem publikačním v říšském zákoníku, můžeme vyjádřit názor, že tento způsob vydání byl spíše jakýmsi druhem neúplné republikace či spíše anotací (oznámením) o vydání předpisu v jiné sbírce. Pokud by tomu mělo být naopak, musel by se řešit případný spor mezi dvěma zněními s rozličným datem vydání a účinnosti. Předpisy se měly považovat za řádně vyhlášené a závazné počátkem 15. dne následujícího po dni vyhlášení, pokud výslovně zemské úřady neupravily jiné datum účinnosti.

⁹ Více k vydávání říšského zákoníku viz KRÁLÍK, L. *Publikace práva a sbírky právních předpisů* (připraveno do tisku).

¹⁰ Jako např. dekrety z 29. ledna 1784, příkazující guberniu tisknout patenty v obou zemských jazycích zároveň, dále např. dekret 22. června 1789, označující za jazyky v zemi obvyklé pro vkládání písemností do zemských desek výslovně němčinu a češtinu či nařízení Nejvyššího právního úřadu z 22. dubna 1803 stanovující, že jazyky v zemi obvyklé pro podání žaloby jsou němčina a čeština. Obdobně používal tento pojem již obecní řád soudní, vyhlášený císařským patentem z 1. května 1781, s účinností od 1. ledna 1782, kdy ve svém § 13 upravoval otázku užívání jazyků u soudu, kdy jednání mělo být vedeno v řeči v zemi obvyklé. Blíže viz VELCOVSKÝ, V. *Nesoužití. Česko-německá jazyková politika 18.–20. století*. Praha: Lidové noviny, 2014, s. 63–65, 92–94, 76.

¹¹ Nařízení ministerské z 2. dubna 1849.

¹² Ibidem, s. 111.

Na zemské úrovni měla upravit základní pravidla pro vydávání zákonů ústava pro království České. V záležitostech zemských měl zastupovat zemi zemský sněm, který měl císař svolávat každý rok, zpravidla v listopadu na cca 6 týdnů. Císař měl vykonávat moc zákonodárnou ve věcech zemských spolu se zemským sněmem a oběma náleželo právo navrhnout zákony a schvalovat je.¹³ Pokud byl návrh zákona císařem nebo sněmem zamítnut, již se neměl projednávat a předkládat v rámci téže schůze sněmu. V záležitostech říšských mohl zemský sněm podávat návrhy skrze místodržícího na vyzvání výkonné moci říšské.

Další zemský orgán, výbor zemský, se měl skládat ze 12 členů a hlasovat se v něm mělo prostou většinou. Vykonával přípravné práce pro zemský sněm a spravoval majetkovou agendu země či působnost, kterou převzal po bývalém stavovském výboru. Zemský výbor výslovně nadržel právo zákonodárné v zemských věcech. Skrze místodržícího dostával „nařízení“ od výkonné moci. Pokud taková nařízení odporovala zákonu, měl místodržící právo je pozastavit a vyrozumět ministerstvo, aby rozhodlo.¹⁴ V zemské ústavě byl zároveň vyjmenován katalog předpisů, které by měly v zemských věcech vycházet, a to byly zemské zákony, nařízení a rozhodnutí zastupitelstva zemského.

2. VZNIK ČESKÉHO ZEMSKÉHO ZÁKONÍKU V ROCE 1849

Podle ustanovení dekretu ministra vnitřních záležitostí zemský zákoník (stejně jako zákoník říšský) byl považován za jediný oficiální způsob vyhlášení zemských zákonů a nařízení úřadů zemských,¹⁵ a proto měly zároveň s počátkem jeho vydávání přestat dosavadní obvyklé způsoby vyhlášení právních norem, jako např. publikace prostřednictvím oběžných listů (cirkuláře), kurrendami, vkládáním do novin a další jiné formy uveřejňování. Předpisy se měly uveřejňovat postupně podle data vydání a označovat arabskými číslicemi, a to každý rok v nové řadě.

Český zákoník měl vycházet od 1. ledna 1850 a byl tedy považován za jediný zákonem předepsaný způsob vyhlášení. Tento krok je přelomový z hlediska pramenů českého práva, kdy je poprvé výslovně a oficiálně označen zákoník jako jediný zdroj právních předpisů na českém území.¹⁶ Od tohoto okamžiku lze datovat nový moderní způsob formálního vyhlášení právních předpisů v našem právním prostředí na základě principu formální publikace, který se zachoval dodnes.

Jako první v řadě vyšel ročník, který je formálně označen jako druhý, respektive počaly od 1. ledna 1850 vycházet postupně jeho jednotlivé částky. Až tento druhý ročník (zahrnující předpisy vydané od 1. ledna 1850 do 31. prosince 1850) pod názvem *Zákonník zemský a Věstník vládní pro korunní zem českou (Landes-Gesetz und Regierungs-Blatt für das Kronland Böhmen)* poskytl informace a zákonné zmocnění k vydávání tohoto zákoníku.¹⁷

¹³ § 34–36 patentu císařského patentu ze dne 30. prosince 1849, publ. pod č. 21/1850 ř. z., jímžto se dává a prohlašuje ústava zemská pro království české.

¹⁴ § 60 patentu č. 21/1850 ř. z.

¹⁵ Dekret č. 4621 z 30. června 1849.

¹⁶ Podle § 7 prvního publikačního patentu.

¹⁷ § 7 cis. pat. č. 153/1849 ř. z., dopl. sv. ze dne 5. března 1849.

V jeho úvodu byla otisknuta první česká zemská publikační norma ze dne 1. ledna 1850,¹⁸ která ve stejný den nabyla i účinnosti (v tehdejší terminologii „*platnosti*“). Pod názvem *Úvod k Zákonníku zemskému a Věstníku vládnímu pro korunní zemi Českou* (*Einleitung zu dem Landesgesetz und Regierungsblatte für das Kronland Böhmen*) ji vydal a podepsal český místodržící hrabě Mesczéry.¹⁹ V první větě odkazuje na zákonné publikační zmocnění na základě patentu císaře (tzv. *první publikační říšský patent*, jehož text byl připojen jako příloha), a to konkrétně na ustanovení, které nařizovalo, aby vycházel v každé korunní zemi zákoník zemský a věstník vládní ve všech obyčejných jazycích zemských.

Publikační pravidla zde obsažená určovala, aby zákoník byl rozdělen na částky (čísla, sešitky nebo listy) označené římskými číslicemi. Nebyla stanovena pravidelná doba, kdy mají částky vycházet, záleželo na počtu přijatých předpisů. Každý ročník měl být ukončen koncem roku a nejpozději do čtyř týdnů měl být k němu připojen dvojí ukazatel: přehled předpisů chronologický a věcný rejstřík abecední.

Na základě zmocnění centrálního publikačního patentu byl také zřízen speciální úřad pro vydávání tohoto zemského zákoníku, a to „*C. k. úřad redaktorský zákoníku zemského a věstníku vládního*“ pod vedením správce zemského. Redakce sbírky tedy sídlila v Praze při místodržitelství a celý obsah zákoníku byl formován a tisknut v českém prostředí, a ne na centrále ve Vídni.

Úřad měl ohlašovat veškerým vládním novinám vycházejícím v zemi každodenně (deníkům) formou úředního dopisu, jaký den bude vydána nová částka zákoníku. Noviny měly za povinnost bez prodlení oznámit, kdy tato částka vyšla.²⁰ Rozesílání sbírky obstarával úřad zasílající tisky všem příslušným orgánům veřejné správy a i veškerým obcím mimo Prahu. Měla být zajištěna možnost zakoupit celý sebraný ročník zákoníku, i po jednotlivých částkách, číslech, listech, sešitcích, a to za nejlevnější cenu. Pro úřady byl zákoník rozeslán zadarmo a každá obec měla povinnost si zákoník pořídit.

V Úvodu bylo také přislíbeno vydání doplňujícího svazku českého zemského zákoníku. V doplňovacím svazku měla být obsažena všechna nařízení týkající se korunní země české od nástupu nového císaře Františka Josefa I., od 2. prosince 1848 do 31. prosince 1849, která byla uveřejněna podle dosavadního způsobu. Doplňovací svazek zemského zákoníku vyšel zpětně jako první *ročník Zákoníku zemského a věstníku vládního korunní země České*.

Otázkou je, kdy vyšel tento „první“ ročník či „doplňovací svazek“, neboť zákonné zmocnění k jeho vydání pochází až z publikační normy, která vyšla ve druhém ročníku.

Je možno předpokládat, že první – „*doplňovací ročník*“ – „*Ergänzung-bände*“ vyšel dodatečně až v roce 1850, spíše na jaře 1851 (po vydání druhého ročníku) ve čtyřech

¹⁸ Pod č. 1/1850 čes. z. z., v I. částce ze dne 9. ledna 1850 „*Úvod k Zákonníku zemskému a Věstníku vládnímu pro korunní zemi Českou*“.

¹⁹ Svobodný pán Karel Mesczéry (de Tsoor), narozený v Táboře v roce 1804, vykonával funkci místodržícího Království českého v letech 1849–1860. Předtím působil ve funkci krajského hejtmána v Hradci Králové, posléze guberniálního místopresidenta od roku 1848 a prozatímního místodržitele. Zapsal se do dějin českého státu a např. v Mariánských Lázních je po něm i pojmenována vyhlídka pod Polomským vrchem, postavená právě v polovině 19. století, nebo bývalá silnice v Královské oboře (Stromovce) od místodržitelského letohrádku, kde dodnes stojí sloup s jejím názvem.

²⁰ Podle § 1 prvního říšského publikačního patentu.

postupných částech. První část obsahovala předpisy (respektive „zákony a nařízení“) od 4. prosince 1848 do konce března 1849, druhá část od 1. dubna do konce června, třetí část od 1. července do konce září a čtvrtá část od 1. října do konce prosince 1849.

První i druhý ročník zemské sbírky nebyly vročeny. V druhém ročníku jsou datovány alespoň jednotlivé částky, které vycházely průběžně, ale v doplňujícím (prvním) ročníku nedohledáme ani tento způsob datace. Vročení souhrnného vydání českého zemského zákoníku bylo pravidelně uváděno až od třetího ročníku (1851).

I když byly ročníky chronologicky přehozeny, byly výslovně na svých titulních stranách souhrnného vydání označeny jako ročníky první a druhý. Potvrzení skutečnosti, že zpětně vydaný první ročník byl zmíněným doplňujícím ročníkem, jak ho označila první zemská publikační norma, je text titulních listů všech čtyř částí prvního ročníku. Na každé titulní straně části jsou označeny jako „*První část doplňovacího svazku*“, „*Druhá část doplňovacího svazku...*“ atd. Je důležité zdůraznit, že na titulní straně souhrnného vydání, které mohlo vyjít později než jednotlivé části prvního ročníku, je již vynecháno výslovné označení svazku jako doplňovacího.

Jako úvodní předpis v prvním ročníku českého zemského zákoníku bylo vyhlášeno zřízení mýta v Kamenici-Trhové.²¹ Jednotlivé předpisy v doplňovacím svazku jsou specifickými druhy, které se vyskytují jen v tomto ročníku, jako např. guberniální dekrety, guberniální prohlášení, guberniální nařízení, guberniální oběžné nařízení, guberniální list oběžný, vyhlášení, prohlášení, nařízení guberniálního presidia, prohlášení zemského presidia. Forma guberniálních předpisů vystihuje situaci před rokem 1850, kdy celozemským správním orgánem bylo zemské gubernium a ne místodržitelství. Předpisy v tomto ročníku nebyly podepsány autorem předpisu, což je velmi nezvyklé v publikační praxi právních předpisů.

3. (DIS)KONTINUITA NOVÉ SBÍRKY

V souvislosti s vydáním prvního ročníku nové sbírky vyvstávají dvě zásadní právní otázky v rámci publikačního práva a aplikace právních textů.

Za prvé, je to problém kontinuity či diskontinuity nově zřízené české sbírky vůči předpisům přijímaným před rokem 1848. Za druhé, objevuje se problém ohledně autentického znění právních předpisů či dalších aktů vyhlášených ve sbírkách před i po roce 1848.

Otázka návaznosti a poměru nové úřední sbírky vydané podle čerstvě zavedeného principu formální publikace k předchozí sbírce českých zákonů provinciálních vycházející před rokem 1848 je problémem zasluhujícím širší odborné zpracování. Stručně lze nastínit alespoň několik základních tezí.

Po formální stránce byla řešena návaznost na předchozí sbírky předpisů v rámci Úvodu k českému zákoníku, kde bylo výslovně zmíněno postavení předchozí české zemské sbírky předpisů, a to *Provinciální sbírky zákonů království Českého*. Všechny dosavadní „sbírky zákonů“ se měly totiž podle nařízení ministra spravedlnosti a vnitra ze dne 2. dubna 1849 uzavřít, a to ke dni 2. prosince 1848. Zároveň bylo nutno se vypořádat

²¹ Guberniální prohlášení publ. pod č. 1/1848–49 čes. z. z. ze dne 4. prosince 1848.

s již vydanými předpisy. V provinciální sbírce vyšly tedy ještě předpisy za období od 2. do 31. prosince 1848. Výslovně byla provinciální sbírka zrušena zpětně ke dni 1. prosince 1848 speciálním předpisem.²²

Po materiální stránce nová sbírka kontinuálně navazuje na předchozí provinciální sbírku, neboť se v ní, především v prvním ročníku, vyskytují výslovné odkazy na předpisy vydané ve starších úředních sbírkách. Především v poznámkách pod čarou je často citována „*provinciální sbírka zákonů*“ se specifikováním předpisu pouze podle data vydání a odkazu na číslo svazku sbírky a konkrétní stránky.²³

Kontinuita je zřejmá i z dalších citací v doplňujícím svazku, kdy se např. výslovně uvádí, že není třeba přetiskovat znovu do této nové sbírky přílohy jednoho staršího předpisu, neboť byly „*tiskem prohlášeny*“ již ve svazku sbírky provinciální v roce 1824.²⁴ Nejvíce odkazů se vyskytuje na poslední ročník provinciální sbírky č. 30 (1848). Dokonce jeden odkaz zněl na samotný český zákoník ročník 1850, což je paradoxní, neboť takto vlastně první ročník sbírky odkazoval na druhý, následující ročník stejné sbírky. Na tomto konkrétním příkladu lze potvrdit tezi, že druhý ročník (za rok 1850) vyšel dříve než ročník první (za roky 1848–1849).²⁵

V samotných textech předpisů byly často citovány starší předpisy, i zpřed roku 1819, aniž by byl v poznámce pod čarou odkaz na to, v jaké sbírce byly vyhlášeny. Prokazatelně tak byla vyjadřována jasná kontinuita právního řádu, respektive předpisů vydaných před zavedením principu formální publikace. Potvrzuje se tak dříve aplikovaný princip materiální publikace.²⁶ Po technické stránce se kontinuita nové české zemské sbírky se starší českou provinciální sbírkou projevila také v samotné formální úpravě a technice otištění předpisů.

V rámci shrnutí teze kontinuity české zemské sbírky s předchozími sbírkami předpisů vydávanými před rokem 1848 lze potvrdit, že provinciální sbírku je možné brát jako faktického předchůdce nového zemského zákoníku, i když její formální status byl jiný.²⁷

4. VYDÁVÁNÍ A TISK ČESKÉ ZEMSKÉ SBÍRKY

V souvislosti s pojednáním o publikačním právu je vhodné krátce se zmínit o obecných principech vydávání, tisku a nákladu. Podle koncepce kodifikované v ABGB byl nakladatelem ten, komu autor udělil právo tiskem množit a prodávat na jeho náklad.²⁸ Samotným tiskem jako technickým úkonem mohl být případně pověřen jiný subjekt.

²² Ministerským listem ze dne 23. dubna 1849 viz s. 3 Úvodu.

²³ Např. první odkaz v preambuli předpisu publ. pod č. 3/1848–49 čes. z. z., prohlášení c. k. odvolacího soudu ze dne 12. prosince 1848, kdy odkazuje na „*předpisy povolené dne 21. srpna 1848*“.

²⁴ Viz guberniální prohlášení ze dne 31. prosince 1848 publ. pod č. 8/1848–49 čes. z. z.

²⁵ Srov. odlišný názor k existenci a pojmenování doplňovacího ročníku českého zemského zákoníku viz KINDL, V. První svazek říšského a českého zemského zákoníku a právní předpisy tzv. doby předbřeznové. In: KNOLL, V. (ed.). *Pocta Stanislavu Balíkovi k 80. narozeninám. Acta historico-iuridica Pilsnensia*. Plzeň: Aleš Čeněk, 2008, s. 157–163, 161.

²⁶ Např. guberniální nařízení ze dne 11. června 1849, č. 82/1848–49 čes. z. z., které citovalo nařízení ze dne 4. listopadu 1829 a nejvyšší patent ze dne 21. března 1818.

²⁷ Více k vydávání sbírek před rokem 1848 viz KRÁLÍK, L. *Publikace práva a sbírky právních předpisů* (připraveno do tisku).

²⁸ § 1164 ABGB, více např. RAŠÍN, A. *Rakouský zákon o tisku*. Praha: nákl. vlastní, 1900, s. 9.

V naší, rakouské tradici se o nakladateli (německy „*Verleger*“) hovořilo při publikaci knih či neperiodických tisků a pojem vydavatele se naopak používal u periodicky vydávaných tiskovin (německy „*Herausgeber*“).

Vydávání a tisk české zemské sbírky byl obstaráván c. k. dvorskou tiskárnou Gottlieb Haase Sohne/Synové Bohumila Haaseho. Později, od ročníku 1855, je uváděna na titulní straně sbírky místodržitelská knihtiskárna v Praze.

Haaseho tiskárna byla tradiční pražská společnost s kořeny již v 18. století. Bohumil (Gottlieb) Haase se narodil 25. dubna 1763 v německém Halberstadtu.²⁹ Do Prahy přišel v 90. letech a začal pracovat jako sazeč v tiskárně F. Jeřábka v domě U půl zlatého kola, kde si později najal lis, na němž tiskl novoročenky a gratulace. Roku 1798 si již koupil vlastní tiskárnu a působil také jako spolusoudce ve sporech tiskařského sboru. Od roku 1802 byla tiskárna a později i další Haaseho podniky umístěny na Velkém rynku (dnešním Staroměstském náměstí) v domě U půl zlaté hvězdy. Získal titul „český stavovský tiskař“. V roce 1806 založil knihkupectví, pak od roku 1811 půjčovnu knih a po roce 1815 vlastní slévárnu písma. Svůj záběr ještě více rozšířil roku 1820, kdy založil první kamenotiskárnu v Čechách, která fungovala v letech 1823–1824 jako firma Haase a Henning.³⁰ V zimě roku 1824 se stal Bohumil Haase dvorním tiskařem. Podnik po otci převzali synové Ludvík a Ondřej pod názvem Synové B. Haase.³¹

V roce 1835 Haaseho firma převzala bývalou konkurenční tiskárnu Schönfeldovu i s jejím areálem v Anenském klášteře. Tímto okamžikem došlo k symbolickému spojení a navázání dvou největších tiskařských domů v českých zemích, které vydávaly sbírky předpisů v rakouské monarchii. Schönfeld byl vydavatelem, který získal licenci na vydávání první polooficiální sbírky předpisů – *Sbírky zákonů soudních*.

5. ZMĚNY V PUBLIKACI PŘEDPISŮ OD ROKU 1852

Doplňující zemská publikační norma z roku 1851 výslovně stanovila, že zákony a nařízení vyhlášené v říšském zákoníku a věstníku vládním, pokud mají platnost v české zemi, se přijímají do zemského zákoníku a vládního věstníku.³²

Sbírka tak již neplnila, ani formálně, funkci zákoníku, který symbolizuje zákonodárnou pravomoc zemských orgánů, ale stala se pouhým věstníkem, který již podle svého názvu sloužil k deklaratornímu úřednímu vyhlášení aktů státní správy.

Tento stav potvrdil nový publikační patent na centrální úrovni z roku 1852, který stanovoval, jakým dnem „*nařízení zemská vešla ve skutek*“ či nabývala „*moci zavazující*“.³³ Znovu byla tato praxe potvrzena po roce 1860.³⁴

²⁹ CHYBA, K. *Slovník tiskařů v Československu od nejstarších dob do roku 1860*. Praha: Památník národního písemnictví, 1966–1984. Digitální verze [online] dostupná z: <<http://www.clavmon.cz/chyba>> [cit. 2016-02-14].

³⁰ Bohumil Haase měl velký vliv i v jiných oblastech, např. vrch Petřín býval někdy po něm nazýván jako Hasenburg, neboť v první polovině 19. století zde vlastnil vinici Nebozízek založenou K. M. Lažanským, který zde vystavěl letohrádek přestavěný na výletní restauraci právě Haasem. Přeměna vinice na ovocný sad proběhla podle návrhu zahradníka J. Braula v letech 1832 až 1842, kdy byl Nebozízek otevřen veřejnosti, parkovou úpravu navrhl architekt F. Thomayer v letech 1891 až 1895.

³¹ Firma vydávala také německé pražské noviny *Bohemia*, původně *Prager Zeitung*, od roku 1838 do roku 1938, kam přispíval i Kafka, Kisch nebo Urzidil.

³² Vyhláška c. k. místodržícího č. 6/1851 čes. z. z. ze dne 29. ledna 1851.

Sbírka byla přejmenována od ročníku 1851 do ročníku 1852 na *Zákonník zemský a věstník vládní pro království české* (*Landes Gesetz und Regierungs Blatt für das Königreich Böhmen*) a rozdělena na dva díly, dělení na částky bylo tak zrušeno.

Po „silvestrovských patentech“ na počátku roku 1852 proběhly další změny. Jedním z jejich výsledků byly i změny v publikaci předpisů.³⁵ Korunní země se staly opět jen součástí organického (unitárního) zřízení, ztratily své autonomní výsady, zákonodárnou moc a nebyl tedy důvod pro vydávání zemského zákoníku jako publikačního prostředku vlastního zemského zákonodárství.

Nový publikační říšský patent z roku 1852 (tzv. *druhý publikační patent*) od 1. ledna 1853 nařizoval změny ve vydávání říšského zákoníku. Zásadní ustanovení o autenticitě textu nařizovalo, na rozdíl od předchozího patentu, jako jediný autentický text německý. Překlady do zemských jazyků měly být vyhlášovány ve věstnicích vlád zemských (zemských zákonících). Všechny zákony a nařízení musely být vyhlášeny v zákoníku, aby byly platné, a muselo být také výslovně uvedeno, pro kterou část monarchie měly zákony platit.³⁶

Původní zemské zákony nemohly po roce 1848 být přijímány ani vyhlášovány, neboť zemský zákonodárný sněm nebyl v praxi ustaven a charakter původní publikace měla pouze vyhláška zemských úřadů nebo ústředních orgánů, u které bylo rozhodnuto, že se má vložit do vládních věstníků.³⁷ Předpisy byly považovány za vyhlášené vložním do zákoníku. Jejich účinnost („*moc zavazující*“) nastávala 45. dnem po dni vydání v dané částce, která proto musela být vždy řádně označena datem jejího vydání.

Namísto dosavadních zemských zákoníků a věstníků vládních byly tedy od ročníku 1853 zřízeny nové *Věstníky vlády zemské*, které byly rozděleny na dvě oddělení.

V I. oddělení (*Abteilung*) se měly uveřejňovat různé texty zákonů a nařízení vyšlé v říšském zákoníku, jež byly platné v dané zemi, vydané původně německy, ale zde byly v překladu v jednotlivých zemských jazycích.³⁸ Dále byla v rámci tohoto oddělení otiskována oznámení o vydání zákonů a nařízení, s krátkým popisem a citující číslo, částku a den, pod kterým byly vydány v říšském zákoníku. Toto oddělení publikovalo překlady předpisů říšského zákoníku, fungovalo tedy jako způsob republikace autentických předpisů.

Ve II. oddělení, s vlastní řadou číslování, byly vydávány zemské podzákonné předpisy, jako např. nařízení, opatření a nařízení zemských úřadů vydávaná v rámci jejich působnosti.³⁹ Dále se měla také publikovat různá vynešení ústředních orgánů, ve kterých bude výslovně stanoveno, aby zde byly zveřejněny.

Předpisy ve II. oddělení, které plnilo originální publikační funkci zemského zákoníku (vládního věstníku), měly být vydávány ve všech jazycích zemských obyčejných a toto

³³ Patent č. 260/1852 ř. z. ze dne 27. prosince 1852.

³⁴ Podle § 4 patentu č. 2/1860 ř. z. a podle nařízení ze dne 14. března 1860, č. 65/1860 ř. z.

³⁵ Patenty č. 2–4/1852 ř. z. ze dne 31. prosince 1851.

³⁶ § 4 č. 260/1852 ř. z.

³⁷ KINDL, V. O původně rakouských právních předpisech. *Právní fórum*. Příloha. 2008, č. 8, s. 1–11.

³⁸ Je zajímavé v této souvislosti vyzdvihnout skutečnost, že vždy v dobách omezení nebo zrušení zemské samosprávy byly sbírky přejmenovávány ze zákoníků na věstníky, obdobně například na konci 20. let 20. století.

³⁹ Např. vynešení c. k. místodržícího ze dne 24. července 1857, č. 34/1857 čes. z. z., o vorech na Nežárce. Zajímavý z hlediska dodržování principu formální publikace je právě odkaz v tomto konkrétním předpisu na nevydané nařízení, které bylo určeno pouze úřadům a nevyšlo vůbec ve sbírce.

oddělení plnilo funkci vyhlásování v autentickém zemském jazyce. Tento systém autentického jazyka českého i německého fungoval až do roku 1860, respektive 1867, jelikož následující publikační normy z let 1860 a 1863 se k autentičnosti jazyka nařízení zemských úřadů a později i zákonů nevyjadřovaly.

6. ÚSTAVNÍ ZMĚNY A ZEMSKÉ SBÍRKY PO ROCE 1860

Od roku 1860 nastala druhá fáze v publikaci právních předpisů na říšské i zemské úrovni. V souvislosti s koncem Bachova neoabsolutismu a vydaným Říjnovým diplomem z roku 1860, kdy císař výslovně stanovil, že „[p]rávo, zákony dávat, je měniti a rušiti, vykonáváno bude od Nás a Našich nástupcův jediné společně se sněmy zemskými řádně shromážděnými, a vedle případností s radou říšskou [...]“ nastaly zásadní změny při přijímání a vyhlásování právních předpisů.⁴⁰ O zákonodárné pravomoci se císař podělil se zemskými sněmy a ustavil a svolal Říšskou radu. Vyjmenována byla výlučná pravomoc říšské rady v oblastech jako např. měnové, clo a obchod, poštovníctví, telegrafů a železnic nebo povinnosti vojenské. Ostatní agenda byla přidělena do zákonodárné pravomoci a příslušnosti zemských sněmů.⁴¹

Navazující „únorová ústava“ z roku 1861 („Schmerlingova“) výslovně počítala s obnoveným zemským zákonodárstvím, které konečně bylo uvedeno v realitu, kdy císař měl zákony přijímat, měnit či rušit společně se zemskými sněmy či říšskou radou (parlamentem).⁴² Ústava opětovně zavedla (a již trvale) do praxe zemské sněmovnictví a uvedla v monarchii systém děleného zákonodárství. Zřizovala říšskou radu jako základní zákonodárný orgán monarchie a zároveň ustavila zemské zřízení, kdy ve věcech zemských měl práva zastupitelstva zemského vykonávat zemský sněm nebo zemský výbor.⁴³

Zemský sněm měl vykonávat zákonodárnou pravomoc ve vyjmenovaných věcech, a to ve formě zákonů. Konkrétními oblastmi v působnosti zemského zastupitelstva byly např. vzdělání, stavby veřejné, dobročinné ústavy, rozpočty nebo dále záležitosti obecní, církevní a školní. Návrhy zákonů týkající se záležitostí zemských měla zemskému sněmu předkládat vláda. Sněmu zemskému také příslušelo právo navrhnout zákony o záležitostech zemských. Dalšími pravomocemi zemského sněmu byla správa majetku a úvěrů zemských, možnost vyměřování a vybírání daní. Ke zcizování majetku zemského bylo zapotřebí navíc výslovného přivolení císařského. Ve věcech obecních se měla pravomoc a působnost zemského sněmu určit zvláštním prováděcím předpisem na zákonné úrovni, jako např. obecním zákonem.

Zemský výbor měl zastupovat zemský sněm ve věcech ostatních, vztahujících se ke správě majetnosti zemské a fondů, i ústavů zemských, a řídit službu úředníků a služebníků. Systemizace úředníků a služebníků byla již zase v působnosti sněmu zemského, stejně tak jejich vzdělání, platové poměry, kárná řízení a vyřizování všeobecných právních záležitostí.⁴⁴

⁴⁰ Čl. I císařského manifestu č. 226/1860 ř. z., ze dne 20. října 1860, „říjnového diplomu“.

⁴¹ Čl. III říjnového diplomu.

⁴² Preamble patentu publ. pod č. 20/1861 ř. z., základního zákona („únorová ústava“) ze dne 20. února 1861.

⁴³ § 1 a 2 Přílohy č. II k patentu č. 20/1861 ř. z., Zřízení zemské a řád volení zemského v království Českém.

⁴⁴ § 28 Přílohy č. II k patentu č. 20/1861 ř. z.

Již na počátku roku 1860 pozměňovací centrální publikační císařský patent z 1. ledna (můžeme ho pojmenovat pro naše potřeby jako tzv. *třetí publikační normu*) uvedl, že k závaznému vyhlášení zákonů a nařízení podle druhého publikačního patentu z roku 1852 je určen pouze říšský zákoník, vycházející pouze v německém jazyce.⁴⁵ Pro každý zákon byl stanoven výslovně obvod jeho platnosti (pro jakou zemi měl platit).

Nařízení zemských vlád se měla ale tisknout v zemských jazycích („*Landessprache*“).⁴⁶ Konkrétně od ročníku 1860 byla česká zemská sbírka nazvaná *Verordnungen der k.k. Landesbehörden für das Krönland Böhmen (Nařízení c. k. zemských úřadů pro korunní zemi Českou)* a byla vydávána místodržitelskou knihtiskárnou v Praze.⁴⁷

Publikačním patentem z roku 1860 bylo zastaveno vydávání zemských zákoníků v dosavadní formě. Stále měl platit systém zavedený publikačním patentem z roku 1852, pokud nebylo výslovně stanoveno jinak. Autentický text nebyl výslovně řešen na zákon-
né úrovni, tudíž podle některých názorů musela platit původní pravidla, kdy na úrovni zemských zákoníků byly autentické všechny zemské jazyky.⁴⁸

Na únorovou ústavu, která výslovně odlišila říšské a zemské zákony, reagovala další pozměňující centrální publikační norma z roku 1863 speciálně určená pro zemské zákonodárství.⁴⁹ Do další revize obecné publikační normy se měly vyhlášovat zemské právní předpisy ve stávající formě. Tato plánovaná norma nebyla ale přijata, pouze proběhla změna v pojmenování sbírek, kdy rozhodnutím státního ministerstva byly od ročníku 1863 zemské publikační sbírky přejmenovány.⁵⁰

Česká sbírka nesla nově název *Gesetz- und Verordnungs-Blatt für das Königreich Böhmen* (v českém překladu *Zákony a Nařízení pro království České*), i když souborné vydání mělo v tomto ročníku stále původní název.

Prvním přijatým předpisem českým zemským sněmem ve formě zákona byl předpis z července 1863 týkající se fondů kontribučních.⁵¹ Ale vůbec prvním publikovaným zákonem ve sbírce byl zákon o změně zřízení zemského, přijatý ve stejném měsíci.⁵²

Počet předpisů na úrovni zákona kolísal mezi 2 až 20 za rok.⁵³ Pouze 1865 byl výjimkou, neboť nebyl vydán ani jediný zemský zákon. Po dalších ústavních změnách v roce 1867 se zvýšilo množství vydávaných zákonů na přibližně dvojnásobek za rok, což znamenalo až 1/4 ze všech aktů vyhlášených ve sbírce. Posledním zákonem platným pro království České a vyhlášeným v zemském zákoníku byl pak zákon z prosince 1911.⁵⁴

⁴⁵ § 2 císařského patentu č. 3/1860 ř. z. ze dne 1. ledna 1860.

⁴⁶ § 4 císařského patentu č. 3/1860 ř. z.

⁴⁷ Jedině tento ročník 1860 české zemské sbírky vyšel s největší pravděpodobností pouze v německém znění, jelikož nelze nalézt v dostupných archivních fondech na českém i rakouském území jinou verzi než německou.

⁴⁸ PRAŽÁK, J. O upravení textu zákonů zemských. *Právník*. 1887, roč. XXVI, s. 293.

⁴⁹ Císařské nařízení č. 19/1863 ř. z. ze dne 17. února 1863 (publ. pro verzi Království českého v Překladu zákoníka říšského pod č. 16/1863 ř. z. a pod č. 15/1863 mor. z. z. a č. 4/1863 slez. z. z.).

⁵⁰ Rozhodnutí č. 1387 z 18. února 1863.

⁵¹ Uveřejněný pod č. 45/1863 čes. z. z., ze dne 9. července 1863, v částce IX. vydané dne 29. listopadu 1863.

⁵² Zákon ze dne 19. července 1863, o změně v § 13 zřízení zemského, který vyšel ve sbírce pod č. 30/1863 čes. z. z., v částce VI. vydané dne 10. srpna 1863.

⁵³ Poměr vydaných zákonů vůči ostatním předpisům publikovaných v zákoníku např.: 3/63 (1863), 7/53 (1864), 0/60 (1865), 11/95 (1866), 9/74 (1867), 17/73 (1868), 19/154 (1869), 9/86 (1870), 2/73 (1871), 3/57 (1872), 23/83 (1873), 40/148 (1906), 0/60 (1910).

⁵⁴ Zákon č. 3/1912 čes. z. z. ze dne 27. prosince 1911, o sloučení soudních okresů Friedlandu a Neustadt (Frýdlant a Nové Město pod Smrkem).

7. POSLEDNÍ ZMĚNY VE VYDÁVÁNÍ ČESKÝCH PŘEDPISŮ PO ROCE 1867

Prosincová ústava z roku 1867 nepřinesla žádné zásadní změny do systému vyhlásování právních předpisů na zemské i říšské úrovni, kromě vydělení uherských předpisů z vyhlásování v říšském zákoníku. Výslovně zmíněny byly zemské zákony v souvislosti s vykonáváním moci exekutivními úředníky státu („*služebníky státními*“), kteří měli za povinnost dodržovat říšské i zemské zákony.⁵⁵

Nová ústava přinesla změnu koncepce rozdělení moci zákonodárné, a to mezi říšskou radu a zemské sněmy, kdy do působnosti zemí patřilo vše, co nebylo výslovně vyjmenováno v katalogu působnosti říšské rady. Země měly tedy v zákonodárných věcech zbytkovou působnost.⁵⁶

Ohledně jazykového znění bylo v jednom z ústavních zákonů tvořících prosincovou ústavu přiznáno „*rovné právo všech v zemích obvyklých řečí ve škole, úřadě a v životě veřejném [...]*“.⁵⁷ Touto formou byla znovu čeština zrovnoprávněna na ústavní úrovni s němčinou, což se promítlo i do systému vyhlásování předpisů.

Na ústavu navazovala nová česká zemská publikační norma o vyhlásování zemských zákonů a nařízení úřadů zemských.⁵⁸ Výslovně upravila ústavou deklarovanou rovnoprávnost obou jazyků a jejich autentičnost na zákonné úrovni,⁵⁹ obdobně jako na Moravě, kde se zemský sněm usnášel na obou textech zemských zákonů a text zákona byl upravován na základě usnesení sněmu.⁶⁰ Stalo se tak poprvé od roku 1849, kdy čeština byla výslovně na úrovni zákona zrovnoprávněna jako autentický text zemských norem.

Nová norma přejmenovala sbírku na *Zákoník zemský království Českého* (*Landes-Gesetzblatt für das Königreich Böhmen*) a ten nesl toto jméno od ročníku 1867 až do roku 1918.

Zákoník měl přímo z textu zákona stanovenou funkci k platnému vyhlásování zákonů zemských a nařízení zemských úřadů. Měl vycházet v jediném vydání v „*obojích jazycích zemských*“.

V pochybnostech se měl výklad textů provádět „*porovnáním [...] dle jejich znění a smyslu*“. Zákony a nařízení se považovaly za „*řádně vyhlášené*“ dnem, kdy byly vloženy do zákoníku a jejich účinnost („*zavazující moc*“) měla nastat 15. dnem od vydání, pokud nebyl v textu předpisu výslovně stanoven jiný den.⁶¹ Z tohoto důvodu mělo být na každé části vždy uvedeno datum jejího vydání a oznámeno v úředních novinách, kde se měl uveřejňovat úřední text se stručným popisem nových předpisů.

Změna ve formě publikace předpisů byla vystižena např. i v nové formě grafického uspořádání zákoníku, kdy každá nová částka měla nově vložen úvodní list s číslem částky a datem jejího vydání a rozeslání, a za ním se nacházel až samotný text předpisů, což v předchozích ročnících nebylo zvykem.

⁵⁵ Čl. 12 základního zákona státního č. 145/1867 ř. z., o užívání moci vládní a vykonávací, ze dne 21. prosince 1867.

⁵⁶ § 12 základního zákona státního č. 141/1867 ř. z., ze dne 21. prosince 1867, jímžto se změňuje základní zákon o zastupitelstvu říšském, daný dne 26. února 1861.

⁵⁷ Čl. 19 základního zákona státního ze dne 21. prosince 1867, č. 142/1867 ř. z., o obecných právech občanů státních v královstvích a zemích v radě říšské zastoupených.

⁵⁸ Zákon pro království české č. 13/1867 čes. z. z. ze dne 15. února 1867 vydaný v V. části z 4. března 1867.

⁵⁹ § 2 zákona č. 13/1867 čes. z. z.

⁶⁰ Více k publikaci právních předpisů v moravské zemské sbírce viz KRÁLÍK, L. Moravský zemský zákoník (1848–1948). *Moderní dějiny*. 2016, roč. 24, č. 2, s. 97–113.

⁶¹ § 2–3 zákona č. 13/1867 čes. z. z.

Tato publikační norma z roku 1867 měla tedy upravit nepřehlednou situaci ohledně autenticity textů zemských předpisů alespoň na české zemské úrovni, jež byla příčinou odborných sporů.⁶²

Přijetí tohoto zemského zákona předcházely značné odborné spory. Český právnícký stav setrvale poukazoval na provizorní stav zakotvený říšskou publikační normou z roku 1863, která konzervovala stav vyhlásování zemských předpisů v dřívější nejasné podobě. Nakonec byl českému zemskému sněmu podán návrh požádat centrální vládu, aby pro příští zasedání českého sněmu předložila návrh zákona o vyhlásování zákonů zemských, který by zohledňoval výslovně rovné postavení obou jazyků jako autentických textů vyhlášených předpisů.⁶³

Sněmovním usnesením ze dne 31. května 1864 byl návrh zákona přikázán zemskému výboru k předběžnému projednání. Předkladatel vyšel z teze, kdy rovné právo obou národností v království českém vyžaduje, aby se vydával zemský zákoník v řeči české i německé a obsahoval všechny zákony zemské. Podpůrným argumentem byl i jednací řád sněmu, kdy od roku 1861 se s oběma texty nakládalo stejně. Texty musely být srozumitelné pro všechny obyvatele a nemohla být část obyvatelstva v pochybách, zda úřední překlad v jejím jazyce je shodný s autentickým textem zákona. Texty v obou jazycích měly mít stejnou platnost. Vyhlášení ve dvou původních jazycích by podpořilo správný výklad zákona, poněvadž jeden zákonný úmysl by byl vyjádřen dvěma jazyky. Kromě toho padaly názory, aby se název zákoníku omezil pouze na „zákoník zemský“ a nepřidával dovětek „věstník nařízení zemských“, neboť i na centrální úrovni vycházela v zákoníku říšském i ministerská nařízení a nepromítalo se to také do názvu.⁶⁴

Vládní návrh zákona ale nakonec vyznával opačnou koncepci, a to když ve svém článku 2 stanovil v případě zákonů vyhlásovanych v obou jazycích, že se za původní text považuje ten, v němž byla předloha zákona sněmu podána. Druhý text měl být považován za „překlad autentický“.

Nastavená pravidla publikace právních předpisů v české zemské sbírce se od té doby již nezměnila až do konce monarchie v roce 1918.

8. ČESKÝ ZEMSKÝ ZÁKONÍK PO ROCE 1918

Po vzniku republiky přetrvával systém formální publikace právních předpisů na centrální úrovni i v jednotlivých zemských sbírkách. Po nastavení nových ústavních pravidel již zemské sbírky nemohly fungovat jako formální publikační prameny pro zemské zákony a nařízení přijaté v rámci zákonodárné pravomoci zemským sněmem a hlavou státu. Jednotlivé země totiž přišly v novém ústavním systému o své zákonodárné působnosti. Sbírký však stále plnily dřívější funkci publikace podzákonných předpisů přijímaných zemskými orgány i zároveň republikace aktů ústředních orgánů.⁶⁵

⁶² Viz KINDL, V. *O původně rakouských právních předpisech*, s. 11.

⁶³ ŠKARDA, J. O vyhlásování zákonů zemských. *Právník*. 1866, roč. V, s. 521.

⁶⁴ Ibidem, s. 524–525.

⁶⁵ Více k funkci a charakteru zemských sbírek po roce 1918 viz KRÁLÍK, L. Zemské věstníky a vznik republiky. In: VOJÁČEK, L. – TAUCHEN, J. (eds). *III. česko-slovenské právněhistorické setkání doktorandů a postdoktorandů: sborník z konference*. Brno: Masarykova univerzita, 2015, s. 131–142 nebo KRÁLÍK, L. Podkarpatská Rus a sbírky předpisů. *Správní právo*. 2017, roč. XLX, č. 1, s. 29–43.

Hraniční zlom vydávání předpisů v českém zemském zákoníku při přechodu z monarchie do republiky v průběhu ročníku 1918 je názorně vystižen dochovanou verzí českého zemského zákoníku ve vídeňských oficiálních archivech. V této verzi již chybí souborné vydání celého ročníku zákoníku s chronologickým a abecedním rejstříkem a dalšími tradičními náležitostmi. Je obsažen pouhý text předpisů v jednotlivých samostatných částkách a poslední částkou je č. XLV vydané téměř symbolicky právě dne 28. října 1918.⁶⁶

Vyhlášení samostatné československé republiky se projevilo na formě předpisů poněkud se zpožděním. První popřevratový předpis v české zemské sbírce vyšel 11. listopadu 1918. Vydávané předpisy měly již pouze formu aktů zemské exekutivy, kdy je podepisoval nejdříve správce místodržitelství a později zemský prezident. Celý souborný ročník 1918, dochovaný jen v českých archivech, byl vydán státní tiskárnou v Praze (původně místodržitelskou).

Od ročníku 1920 byl zákoník nově přejmenován na *Zákoník zemský pro Čechy* a vycházel již pouze v české jazykové mutaci. Obsahově naplňovaly sbírku podzákonné předpisy, z nichž více než 90 % tvořily vyhlášky zemské nebo vládní, které většinou upravovaly působnost místních orgánů státní správy jako např. zřizování policejních stanic nebo vybírání mýta.

Česká sbírka předpisů zůstávala stále po roce 1918 pojmenována jako „zákoník“, ale plnila již jen funkci pouhého úředního věstníku, který republikoval ústřední předpisy (podzákonné) nebo vydával zemské předpisy administrativněprávní povahy zavazujících pouze v rámci samotné zemské správy. Rok 1928 byl posledním ve vydávání této sbírky pod názvem zákoníku a od ročníku 1929 byla sbírka nahrazena *Zemským věstníkem pro Čechy*. V rámci zásadní reorganizace správního členění a jednotného nahrazení dosavadních zemských zákoníků a župních úředních věstníků (listů) nastoupily Zemské věstníky, a to v každé ze zemí tvořících československý stát.⁶⁷

Jelikož tato zemská sbírka plnila již od vzniku republiky funkci věstníku, název se tak pouze přizpůsobil faktické i právní situaci. V dalších letech se víceméně udržoval obdobný stav ohledně formy, obsahu a počtu předpisů. Drtivou většinu publikovaných norem tvořily vyhlášky zemského prezidenta.⁶⁸ Kromě jazyka státního (češtiny) měl vycházet věstník i v německém úředním překladu. Administraci obstarávala Správa pomocných úřadů zemského úřadu v Praze na Smíchově.

V době protektorátu po březnu 1939 věstník stále vycházel pod stejným jménem a plnil obdobnou funkci, kdy publikoval vyhlášky nebo nařízení zemského (úřadujícího) prezidenta či viceprezidenta, případně zemského úřadu. V průběhu ročníku 1939 byl věstník převeden do dvojjazyčné podoby a vycházel i pod německým jménem *Landesverordnungsblatt für Böhmen*, tisk byl prováděn Tiskárnou Protektorátu Čechy a Morava.⁶⁹

⁶⁶ Viz fond Rakouské národní knihovny ve Vídni [online]. Dostupné z: <<http://alex.onb.ac.at/cgi-content/alex?aid=lbo&datum=1918&page=60&size=45>> [cit. 2016-02-14].

⁶⁷ § 101 zákona č. 125/1927 Sb. z. a n., o organizaci politické správy ve spojení s prováděcím předpisem – oběžníkem min. vnitra ze dne 28. června 1928, č. 33.446-1928-3, více viz např. KRÁLÍK, L. Slovenské sbírky předpisů. (přípraveno do tisku).

⁶⁸ V průměru vycházelo od 30 do 50 předpisů ročně, které zabíraly několik odstavců maximálně na půl strany textu.

⁶⁹ Od částky č. 16 ze dne 31. srpna 1939.

Ročník 1945 je v některých kopiích uvozen v souhrnném vydání částkou z 1. října 1945, kdy první předpis bez publikačního čísla ohlašoval zemský sjezd delegace pro zemský národní výbor na říjen tohoto roku. Následovně byly zpětně zařazeny původní česko-německé protektorátní částky, kdy první částka z února 1945 byla ještě v česko-německém znění.⁷⁰ Druhá částka z dubna 1945 již byla vydána pouze v českém jazyce a posledním protektorátním předpisem úřadu zemského presidia se stala symbolicky vyhláška o zákazu shlukování na místech postižených leteckými útoky.⁷¹ Třetí částka, již poválečná, byla vydána novými zemskými orgány, s prvním předpisem upravujícím odstraňování názvů upomínajících na poměry z dob okupace.⁷²

Zemský národní výbor reguloval poměry formou vyhlášek či výnosů samotného výboru nebo předsedy výboru. Dalšími normativními akty se nově stala nařízení a oběžníky výboru. Kromě nich byly povětšinou publikovány například i zápisy schůzí výboru, zprávy, situační zprávy či další materiály.

První kompletní poválečný ročník (1946) přišel s novým názvem *Český zemský věstník*. Sbírka byla vydávána Zemským národním výborem v Praze a redakci vedla Tisková komise Zemského národního výboru. Nově se věstník nedělil na částky, ale na čísla a vycházel za jednotlivé měsíce. Prvním publikovaným předpisem se stal *Prozatímní organizační řád zemských a okresních národních výborů*, ostatní dokumenty většinou neměly ani formu právních předpisů. V tomto ročníku bylo dodatečně zveřejněno několik zemských vyhlášek pocházejících ještě z roku 1944. Jednotlivé předpisy neměly v tomto roce vůbec přiřazena publikační čísla.

Od ročníku 1947 byly publikovány právní předpisy s vlastními publikačními čísly ve formě vyhlášek zemského národního výboru ve zvláštní vyhrazené části věstníku – tzv. *normativní*. Zbytek věstníku plnil spíše obecnou funkci agitační a publicistickou.

Posledním ročníkem v historii české zemské sbírky předpisů se stal rok 1948. Věstník jako česká zemská publikační sbírka tak zanikl⁷³ v důsledku ústavních změn. Poúnorová ústava počítala s novou správní soustavou tvořenou pouze národními výbory, a to na úrovních místních, okresních a krajských.⁷⁴

ZÁVĚR A SHRNTÍ

Povinné vyhlášení právních předpisů v listinných sbírkách na základě principu formální publikace bylo zásadním mezníkem zahajujícím etapu moderních českých právních dějin.

Jako předchůdce úřední zemské sbírky před rokem 1848, ale pouze v rámci územní působnosti, je možno označit sbírku zákonů provinciálních. Tato původní sbírka plnila jinou funkci v rámci principu materiální publikace.

⁷⁰ Částka č. 1 ze dne 15. února 1945.

⁷¹ Částka č. 2 ze dne 20. dubna 1945 s předpisem č. 17/1945 čes. zem. věstníku, vyhláška zem. vicepresidenta ze dne 7. dubna 1945.

⁷² Částka č. 3 ze dne 16. září 1945, výnos zem. národního výboru ze dne 14. července 1945.

⁷³ Jako poslední vyšla částka 9 ročníku 1948 dne 10. prosince 1948 v obecné části a částka XXVII. v normativní části ze dne 15. prosince 1948 s posledním předpisem, vyhláškou zem. národního výboru ze dne 14. září 1948 publ. pod č. 75/1948 čes. zem. věstníku.

⁷⁴ § 123–124 ústavního zákona č. 150/1948 Sb., Ústava Československé republiky ze dne 9. května 1948.

Úřední česká zemská sbírka zřízená na základě nově zavedeného principu formální publikace byla vydávána nepřetržitě od roku 1849 do roku 1948.

První ročník české zemské sbírky vyšel až v roce 1850, kdy byl administrován nově zavedeným nejvyšším zemským orgánem samosprávné a výkonné moci, místodržitelstvím. V 50. letech 19. století byly původní název a princip zemského zákoníku změněny a ze sbírky se oficiálně stal pouhý úřední věstník zemských orgánů, který vyhlášoval akty jednotlivých zemských orgánů a republikoval akty centrálních orgánů monarchie, které již byly vydány v rámci ústředního říšského zákoníku.

Až po ústavních změnách spojených s únorovou ústavou 1861 se znovu funkce i název české zemské sbírky změnila a poprvé v historii byly vyhlášeny předpisy ve formě zemských zákonů.

Jednotlivé formy podzákonných předpisů vydávaných v rámci zemské sbírky nebyly na ústavní, zákonné či podzákonné úrovni specifikovány, pouze předpisy ve formě zákonů a nařízení byly výslovně zavedeny na úrovni ústavy či publikačních zákonů.

Závazný autentický text předpisů byl od počátku rovnocenný v české i německé verzi, kdy obecně platil princip rovnoprávnosti všech zemských jazyků. Po roce 1853 to platilo pouze u podzákonných aktů zemských úřadů. V přechodném období po roce 1863, kdy vyšly první české zemské zákony, nebyla autentičnost českého textu zemských zákonů výslovně upravena, vycházelo se analogicky z pravidel platících před rokem 1852. Ohledně této otázky probíhaly silné odborné spory až do roku 1867, kdy byla znovu potvrzena autentičnost obou jazyků, česká a německá jazyková verze předpisů zemských byly prohlášeny za rovnocenné.

Z hlediska obsahového je třeba zdůraznit, že zemské úřední sbírky předpisů vyhlášovaly zákony a další akty zemských orgánů přijaté v rámci zemské působnosti, stejně jako republikovaly centrální říšské zákony a podzákonné předpisy ústředních orgánů.

Po roce 1918 na monarchické zemské sbírky předpisů plynule navázaly úřední sbírky republiky československé ve formě zemských věstníků, jejichž vydávání přetrvávalo až do roku 1948. Zákonodárná funkce zemských orgánů byla zrušena a zemské zákoníky, které byly po roce 1928 přejmenovány na věstníky, publikovaly pouze předpisy nižší právní síly na úrovni zemských orgánů.

Nakonec je více než vhodné připomenout, že předpisy vyhlášené v české zemské sbírce se staly součástí československého právního řádu a mohou tak být stále součástí platného právního řádu.

The Czech Provincial Code

Lukáš Králík

Abstract: Provincial codes, as an integral part of the legislative publication process, had formed a significant part of our modern history. Publication through the official collections of statutory regulations in Bohemia commenced in the light of political changes after 1848. The tradition of provincial codes was still vibrant through the times of the Czechoslovak Republic after 1918 and until another revolutionary year of 1948.

Provincial codes, as well as the central law collection, were based on the principle of formal publication. The statutory law acts adopted by provincial political bodies, as well as other acts adopted by central government bodies, were published through the Czech provincial code.

In practice, the first issue of the Czech Provincial Code was published in 1850. In connection with the new constitutional arrangements after 1860, the provincial codes finally regained their role, as the general law collections, in course of publication the provincial law adopted by the provincial parliaments.

After 1918, the status of the provincial codes declined, since they became a part of government official journals designed to publish acts of provincial executive bodies.

Key words: provincial statutory acts, publication of law, provincial codes, law collection